

JURNALISTIKANING YANGI KO'RINISHLARI: KONTENT MOHIYATI VA FORMATIDAGI O'ZGARISHLAR

Sadoqat Maxsumova

PhD, dotsent

Yangi jurnalistkaning vazifasi *ma'no beruvchi* bo'lishdir, ya'ni axborotni kengroq kontekst bilan bog'lab, uni bilimga aylantirishdir. Bu vazifalarni aniq belgilash orqali mas'uliyat va taqdimot usuli ham o'zgaradi. Masalan, axborot beruvchilar qachon haqiqatni tekshirishdan uni umumlashtirish va kontekstualizatsiyalashga o'tganini aniq bilishlari kerak. Voqealarni tahlil qilish yanada chuqurroq yondashuvni talab qiladi va bu o'zgarishni asoslash uchun turli dalillar taqdim etishni o'z ichiga oladi.

Yana bir muhim vazifa – voqealarga guvoh bo'lishdir. Bu vazifa jurnalist voqeaning yagona bevosita guvohi bo'lganida amalga oshadi. Bu, hatto jurnalistlar endi “eshik qo'riqchisi” rolini to'liq bajarmaydigan dunyoda ham, muhim rol o'ynaydi. Jurnalistlar shunchaki izoh beruvchilar emas; ularning kuzatuvchi, savol beruvchi va haqiqatni oydinlashtiruvchi sifatidagi o'rni ham muhim.

Guvohlik berish faqat voqealarni yoritish bilan cheklanib qolmay, balki hech kim e'tibor bermagan voqealarning ahamiyatini o'quvchilarga yetkazishni ham o'z ichiga oladi. Bu shuni anglatadiki, axborot tashkilotlari o'z resurslarini faqat odamlar allaqachon yig'ilgan va qiziqish bildirgan joylarga jamlashlari shart emas. Aks holda, bu yondashuv yangiliklarni kamroq foydali qilib qo'yadi, garchi bu eng ko'p trafikni jalb qilishning oson yo'li bo'lsa ham. Agar bir fuqaro o'zi muhim deb bilgan voqeadada ishtirok etsa, lekin u yerda matbuot bo'lmasa, u jurnalist sifatida harakat qilib, voqeani hujjatlashtirish uchun tvit qilish, suratga olish yoki video yozish orqali axborotni taqdim etishi mumkin.

Yana bir vazifa guvohlik berishga o'xshash, lekin undan farqli bo'lgan *nazoratchi* (Watchdog) rolidir. Bu, aslida, tergov jurnalistikasining asosiy vazifasi bo'lib, noto'g'ri ishlardan xabardor qilishni maqsad qiladi. Biroq, nazoratchilik amaliy va tashkiliy jihatdan

guvohlik berishdan sezilarli farq qiladi, shuning uchun bu ikki vazifani ajratib ko'rsatish muhimdir. Oddiy guvohlik berish ba'zida nazorat tergoviga sabab bo'lishi mumkin, ammo bu ikki vazifa bir xil emas.

Yuqoridagi to'rtta rolga qo'shimcha ravishda, jamoatchilik jurnalistikadan yana beshta asosiy vazifani bajarishini kutadi. Ushbu ro'yxatni o'qiganlar yana boshqa vazifalarni ham qo'shishlari mumkin – va bu faqat foydali bo'ladi. Muhimi, yangiliklardan nimani kutayotganimizni aniqlab olish orqali axborot hayotimizga qanday yordam berishini anglashdir. Biz aniqlagan beshta asosiy vazifa quyidagilardan iborat:

- **Aqlli tanlovchi** (*Aggregator yoki Curator*) – turli manbalardan eng yaxshi xabarlarni tanlash, qarama-qarshi fikrlarni taqqoslab, ularni auditoriyaga tavsiya qilish. Bu, aslida, axborot oqimini tahrirlash rolini bajarishdir.
- **Forum yetakchisi** (*Forum leader*) – jamoat muhokamalarini tashkil qilish va boshqarish, bu jarayonda jurnalistik qadriyatlarni aks ettirish.
- **Quvvat beruvchi** (*Empowerer*) – auditoriyaga o'zlari mustaqil harakat qilishlari uchun zarur vositalar va ma'lumotlar taqdim etish. Bu interaktiv axborot berish, kerakli sanalarni belgilash va qanday ishtirok etish kerakligini tushuntirishni o'z ichiga oladi. Hatto jamoani muammolarni hal qilish uchun birlashtiradigan tadbirlarni tashkil etishgacha borishi mumkin.
- **Namuna ko'rsatuvchi** (*Role model*) – tarmoq orqali axborot tarqatishda jurnalistika yanada ochiq va kuzatiladigan faoliyatga aylangan. Yangiliklarni qanday to'plash, qanday qarorlar qabul qilish, o'zini qanday tutish – bu jarayonlarning barchasi kuzatib boriladi. Ushbu xatti-harakatlar namuna bo'lishi kerak, chunki ular brendning ajralmas qismiga aylanadi.
- **Jamoat quruvchi** (*Community builder*) – Ilgari jurnalistika faqat yangilik yetkazishga qaratilgan edi va fuqarolar bu axborot bilan nima qilishlari yangilik yetkazuvchining doirasidan tashqarida edi. Endi esa bunday emas. Yangilikning maqsadi – odamlarni o'zlarini boshqarishda qo'llab-quvvatlashdir, lekin bu ularga kerakli axborotni

berishdan boshlanadi. Endi yangilik odamlar va jamiyat duch keladigan muammolarni hal qilishda ham yordam berishi kerak. Yangilik va tarafkashlik o'rtasida chegaralar mavjud, ammo muammolarni hal qilishga yordam berish tarafkashlik hisoblanmaydi.

Raqamli inqilobning ba'zi tarafdorlari, hech kim ma'lumotni nazorat qila olmaydigan sharoitda, uyushgan nashrlardagi professional jurnalistlar asosan keraksiz bo'lib qoladi yoki ularning roli faktlarni yig'ish va tekshirishga avvalgidan kamroq e'tibor qaratadigan tor faoliyat sohasi bilan cheklanishi mumkin degan fikrda. Olomondan keladigan ma'lumotlar bir nechta jurnalistlar tasodifan to'plashi mumkin bo'lgan faktga qaraganda kengroq va chuqurroq bo'lganligi sababli, bu haqiqatga yaqinroq bo'lishi mumkin. Blogger Jonatan Stray Garvard universitetidagi Nieman jurnalistika laboratoriyasi uchun yozgan postida ushbu dalilni quyidagicha izohlaydi: "Internet voqealar haqidagi faktlarni turli yo'llar bilan tarqatish muammosini hal qildi; oq uy nima deyotganini bilish uchun endi yangilik tashkilotlari kerak emas, chunki barcha matbuot brifinglari YouTube'ga joylashtirilmoqda. Endilikda bizga bu nimani anglatishini tushuntira oladiganlar kerak."

Biz yangiliklarning kelajagini skeptiklar va utopiklar o'rtasida ko'ramiz. Jurnalistlarni siqib chiqarish o'rniga, tarmoq va fuqarolar yangi, boyroq jurnalistikani shakllanishi uchun ushbu elementlarning har biriga qaraganda chuqurroq va kengroq jamoatchilik intellektini yaratish uchun ishlamoqda.

Mashinalar ilgari mumkin bo'lgan chegaralardan tashqariga chiqib, yangiliklarni yanada empirik va aniqroq qilish imkoniyatini beradi. Fuqarolar ekspertiza, tajriba va voqealarni turli nuqtai nazardan kuzatish imkoniyatini taqdim etishadi. Jurnalistlar odamlarni hokimiyatda so'roq qilish, tergov qilish, ma'lumotni tekshirish va eng muhimi, xolis tadqiqotning an'anaviy intizomiga rioya qilish imkoniyatini beradi.

Birgalikda ishlash orqali ushbu uchta ishtirokchi uyushgan jamoaviy aql deb atash mumkin bo'lgan yangi jurnalistikani yaratishi mumkin. Kelajak jurnalistlari professional jurnalistlar taklif qilishi mumkin bo'lgan elementlarni taqdim etish orqali tarmoqning potentsialidan foydalanishlari, uning hissalarini tekshirishlari va tuzishlari kerak.

Ushbu yangi jurnalistika statik mahsulotdan tashqariga chiqadi. Bu jamiyat yaratish va fuqarolarning hayotini yaxshilashga intiladigan uyushgan ijtimoiy intellektning bir turiga aylandi.

Foydalanilgan manbalar ro'yxati:

1. Anna Semborska, interview by Dante Chinni, January 2000.
2. Thomas Rosenstiel, “TV, VCR's, Fan Fire of Revolution: Technology Served the Cause of Liberation in East Europe,” Los Angeles Times, January 18, 1990, A1.
3. Maxwell King, at founding meeting of Committee of Concerned Journalists (CCJ), Chicago, June 21, 1997.
4. Tom Brokaw, interview by William Damon, Howard Gardner, and Mihaly Csikszentmihalyi; unpublished interviews conducted for the book Good Work: When Excellence and Ethics Meet (New York: Basic Books, 2001).